

УДК 791.43(477):572.026

УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ ТА УКРАЇНСЬКЕ КІНО

Е.М. Алієв, аспірант ХНПУ ім. Г.С. Сковороди

Стаття присвячена поняттю української ментальності та основним його рисам, а також робиться порівняльний аналіз українських та зарубіжних кінострічок з приводу образу українців в кіно. Робиться аналіз, що формування національного менталітету пов'язано з рядом історичних, соціальних, геополітичних, культурних і природних факторів. Було визначено, що специфіку української ментальності, як першооснови культури виділялося мова, національний характер і природно-кліматичні умови.

Також в ході аналізу кінострічок було зроблено висновок, що в різний час за різними режисерами образ українців мінявся, адже образ українців та взагалі тема ментальності українців дуже стає популярною не лише серед українських а й серед зарубіжних режисерів.

Хоча, що українці як персонажі, що в голлівудському, що в європейському кіно, - рідкісні гості. Україна і саме не дуже сильно намагається показувати українців наші традиції, звичаї та нашу культуру, роблячи більший акцент на західні образи та сюжети, які будуть цікавити в першу чергу не самих українців, а західну аудиторію. Проте зрозуміти які ж насправді українці, можливо лише, приїхавши до України.

Ключові слова: кіно, образ, ментальність, українці.

Ментальність – це сукупність стійких духовних цінностей, навичок, звичок, стереотипів поведінки, символів і способу мислення, які відображають уявлення етнічної спільності людей (певної епохи, географічного регіону і соціального середовища) про навколишній світ. Ментальність обумовлює мотиви поведінки і вчинки людей, закріплюється в їхній свідомості в процесі спілкування.

Формування національного менталітету пов'язано з рядом історичних, соціальних, геополітичних, культурних і природних факторів.

Перші спроби визначити специфіку української ментальності пов'язані з іменами Н.І. Костомарова, В.О. Ключевського, А.А. Потебні, М.С. Грушевського, І.І. Драгоманова, Д.І. Багалія та ін. Як першооснови культури ними виділялися мову, національний характер і природно-кліматичні умови.

Що стосується України, то природа до неї розпорядилася досить щедро. М'який клімат, родюча земля, багаті природні надра, водні та лісові ресурси - все це було хорошою передумовою для розвитку етносу. Природа дійсно наклала відбиток на формування багатьох рис національного характеру і українського менталітету. Родючого ґрунту завжди було тут в достатній кількості, що виключало конкурентну боротьбу за розподіл земельних ресурсів та формування соціальних груп з протилежними інтересами.

Таке співіснування в умовах повного достатку мало (в ментальному аспекті) свої позитивні і негативні моменти. Першим позитивом було те, що українці не сприймали автократичних і деспотичних форм правління, які зазвичай виникали тільки в умовах максимальної ворожнечі в суспільстві. М'які природно-географічні умови заклали фундамент волелюбності, спонтанності, емоційності і здорового індивідуалізму. Другим позитивом була мінімальна репресивність, а, отже, і мінімум заборон, утисків. Однак та ж природа розм'якшила характер українців. Так як відомо, що якщо несприятливі природно-географічні умови стимулюють розвиток активності, згуртованості соціальної спільності, то сприятливі умови розхолоджують і викликають соціальну пасивність.

Крім цього на українську ментальність негативно вплинули наступні фактори: по-перше, відсутність консолідації між соціальною верхівкою і соціальними низами. Таке становище не сприяло створенню спільних цілей. По-друге, переривчастість в розвитку власної історії, внаслідок того, що територія сучасної України постійно піддавалася спробам акультурації з боку різних за походженням етнічних груп і народностей. По-третє, постійні міграційні процеси, що формують в суспільстві відчуття маргінальності. Своє місце в світі український народ завжди усвідомлював як життя на перехресті різних етнічних, релігійних, політичних, культурних традицій [1].

Наша держава є досить молодою та амбіційною, саме тому наш кінематограф майже не відомий в усьому світі. Та на щастя слова «Україна» чи «українці» в останні роки все частіше і частіше згадуються в світовій кіноіндустрії.

Ще в середині 20-го століття, зарубіжна кіноіндустрія почала показувати українців, якими тоді вони їх бачили. Першим таким фільмом був «Тарас Бульба» знятий у 1962 році англійським режиссером Джей Лі Томпсоном.

Сюжет фільму такий, польський принц Григорій зрадив козаків, і оголосив козацькі чуби поза законом. Полковник козачих військ Тарас Бульба розпустив на час своє військо, але не відмовився від своєї мети – зробити степи вільними. Двоє синів у Тараса, Остап і Андрій. Він навчив їх стріляти і скакати верхи, пити і колобродити по-козацьки.

А грамоті вчитися відправив їх до Києва, щоб серед ворогів дізналися вони, як думають і воюють поляки. Старанно вивчав Андрій чужу науку, був у всьому гідний свого батька, поки одного разу не зустрівся поглядом з молодою і прекрасною полячкою. Дочка градоначальника Наталія також милостиво поглядає на Андрія. Але хіба можуть вони бути щасливі, якщо її

рідня не вважає козаків за людей, а його народ мріє лише про те, щоб знищити поляків?[2].

Отже, голлівудське уявлення про українців на той час зводилося до того, що це – екзотичний, свавільний і вільнолюбний народ Росії. Хоча в епоху, описану Гоголем, Україна не входила до складу Російської імперії. У фільмі Україна називається як край, земля, але слово «степ» голлівудські актори намагаються вимовляти по-російськи, незважаючи на те, що запорожці тоді російською мовою просто не володіли. Тарас Бульба постає суперменом, який розмовляє російською мовою, вживаючи слова «запорожцы», «гетман».

Звичайно, Голлівуд, він і в Африці Голлівуд. Особливо в ті роки (1962-й), коли "Тарас Бульба" знімався. Головною умовою була видовищність картини. А повість Гоголя, здавалося, ніби спеціально написана для американського втілення на екрані. У сюжеті була наявна все: кров, любов, смерть, монументальні бойові сцени, колорит. Природно, великої уваги історичної достовірності фільму ніхто не приділяв, але все інше дуже вражає.

Американська версія історії легендарного козака Тараса Бульби. Протягом значного часу Дж. Лі Томпсон робить все, щоб відтворити образ легендарного козака на екрані. Розгорнуто панорама битв, люди і коні мчать по широких степах (живописно знятим на рівнинах Аргентини). Потужні видовищні гідності фільму не цілком збігаються з підходом до сюжету, що дає найбільші можливості Тоні Кертіс і ще більш колоритному Юлу Бріннер, який створив чудовий образ Тараса Бульби. Кертіс, на жаль, не зовсім перейнявся роллю. Тарас Бульба Бріннера – це безстрашний ватажок козацького війська. Його дії, кожен жест безпомилкові. Він органічно вписується в пейзаж. Найціннішими досягненнями фільму є батальні сцени, картини життя табору козаків. Від роботи оператора захоплює дух, музичний супровід з російськими мотивами як не можна краще підходить для фільму, воно було відзначено номінацією на "Оскар". Фільм з інтересом буде виглядати і зараз, особливо любителями батальних, костюмованих історичних сцен [3].

У фільмі «Тарас Бульба» знятим українцями, поляками та росіянами за однойменною повістю Н.В. Гоголя вийшов у світ в 2009 немає такого сильного протиставлення українців і росіян. Мабуть це обумовлено тим, що фільм створювався за повістю, однак і тут творці не обійшли стороною можливість маніпулювання масами. Дія фільму розгортається на території України: згадується Запорізька Січ, Хортиця та інші історичні пам'ятники і географічні назви розташовані на території сучасної України. Однак

протягом усього фільму звучить, що «земля руська», "на російській землі». Навіть коли гинуть герої, в їх останніх словах звучить згадка саме «землі російської», хоча вони себе гордо називають козаками і українцями. Інший цікавий і чимало важливий факт – це сама назва України в фільмі. Всі персонажі при згадці України роблять удар на букву «А» замість літери «І». Як в першому, так і в другому випадку можна було б зробити знижку на художню вільність якби не те, з якою частотою і в якій кількості йдуть вище наведені висловлювання. Створюється враження, що глядачеві цілеспрямовано намагаються втовкмачити в підсвідомість, що земля руська і держава не Україна, а УкрАїні [4].

Що стосується образів українців, то тут можна сказати, що українці вже постають волелюбним народом здатним боротися з ворогом за вільну на незалежну Україну. Українці войовнича нація і це найбільше показано в цьому фільмі.

Іншим серіалом знятим українцями у 1997 році є «Роксолана. Настуня», цей серіал вперше показав яку роль зіграла дівчина з села на долю однієї з наймогутніших держав тогочасного світу(Османську імперію). Даний серіал складається з трьох частин і кожна частина має свої особливості та характеристику. Полонянка султана: Дія відбувається в місті Рогатин, куди до своєї нареченої Насті Лісовської з міста Львова приїхав її наречений Стефан. Вони готуються справити весілля, але вже на ранок загін кримських татар вривається в містечко. Частина городян вбита, хто молодший – полонений і проданий в рабство. Стефану вдається втекти. Спроба врятувати Настю виявилася безуспішною.

Настя пройшла величезний шлях від знаменитої школи невільниць Сафара до покоїв Сулеймана Великого, падишаха Османської імперії. Іскра справжнього кохання між нею і султаном, розпалила ворожнечу в головному палаці імперії Топ капі: в неї залучені Валіде – мати падишаха, його перша дружина Махідеван, радники двору. В ім'я своєї любові Роксолана вирішується прийняти мусульманство.

Володіючи неабияким розумом, горда і вродлива слов'янка підкорила серце могутнього султана і стала його законною дружиною [5].

Сучасним прототипом нашого серіалу, є серіал знятий турецькими режисерами у 2011 році і називається «Прекрасне століття». Цей фільм мав не аби який резонанс у світі. І перш за все в Україні. Адже не кожного року знімають фільми та серіали про найвпливовішу українку всіх часів та народів.

Особливістю фільму є та гра акторів та костюми, це і зробили цей серіал таким популярним.

Роль Роксолани-Хюррем в турецькій версії виконує якась Мер'єм Уізерлі, німкеня турецького походження. Чесно кажучи, побачити пишно-груду рудоволосу «фройлен» в ролі української красуні я якось не співпадає з антропологією самих українців. До того ж в серіалі вона говорить на поганому чомусь російською мовою, кричить, як «білява бестія» і танцює з грацією кругляка. Загалом, українського шарму в ній ой як мало [6].

Тому звичайно образ Роксолани знятою українцями та турками дуже відрізняється.

У іншому фільмі польського режисера Єжи Гофмана «Вогнем і мечем» (1999), знятого за однойменним романом Генрика Сенкевича, запорожці показані приблизно такими, як моджахеди у голлівудських стрічках. В цьому фільмі українці представлені свавільним народом, войовничим, підступним, схильним до анархії. Великі барабани, які скликають військову раду, безшабашне життя запорожців, пиятики, чвари між полковниками [7].

Українською кінострічкою дуже схожою на «Вогнем і мечем» є фільм 2006 року «Богдан Зіновій Хмельницький».

Художній фільм розповідає про один з найважчих і трагічних моментів визвольної війни українського народу проти панування шляхетської Польщі (1648- 1657 рр.) – Битву під Збаражем.

На чолі з Богданом Хмельницьким козацьке військо взяло в щільну облогу містечко Збараж. Польська шляхта під проводом лютого ворога України Яреми Вишневецького опинилася в пастці: закінчилися продовольчі запаси, почався голод, хвороби; Ярема посилав десятки гінців до польського короля з благаннями про військову допомогу, але жоден з гінців не зміг прорватися крізь козацьку облогу. Здавалося б, незабаром запорізьке козацтво святкуватиме остаточну перемогу, але сталося непередбачене – зрадою обернувся для Хмельницького союз із Кримським Ханом Ісламом-Гіреєм: посеред запеклого бою орда покинула поле битви ...

Богдан Хмельницький опинився перед важким вибором – здобути дорогою ціною перемогу над Польщею, втопивши Україну в крові, або погодитися на принизливі і вкрай не вигідні умови мирної угоди ... Величезні військові втрати, зрада найближчих союзників, особиста сімейна трагедія – лише частина мук, що терзали тоді великого Гетьмана України.

Режисер показав, що Богдан Хмельницький – великий полководець і стратег – в той же час був звичайною людиною зі своїми недоліками,

слабостями, страхами і проблемами. Фільм ламає традиції щодо опису козаків. У більшості фільмів їх зображують як п'яниць, які люблять горілку і бійки. Нічого цього тут немає – фільм показує козаків серйозними солдатами [8].

Отже, в різних стрічках, різних режисерів та періодів, образ українця відрізнявся. Ми з'ясували, що українці як персонажі, що в голлівудському, що в європейському кіно, – рідкісні гості. Хоча Україна і саме не дуже сильно намагається показувати українців наші традиції, звичаї та нашу культуру, роблячи більший акцент на західні образи та сюжети, які будуть цікавити в першу чергу не самих українців, а західну аудиторію. Проте зрозуміти які ж насправді українці, можливо лише, приїхавши до України.

Література

1. Основные черты украинской ментальности. К.филос.н. Гетало Т. Е. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2012/Philosophia/4_97088.doc.htm
2. Сюжет «Тарас Бульба» (1962). [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://tfilm.club/20245-taras-bulba.html>
3. Американская версия «Тараса Бульбы» (1962). [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.film.art-sky.su/taras1962.html>
4. «Тарас Бульба» (2009). [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.kinopoisk.ru/film/161104/>
5. «Роксолана. Настуня». [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://afisha.mail.ru/series_801274_roksolana_nastunya/
6. «Прекрасне століття. Образи». [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://woman-tochka.net/persona/istoriya-lyubvi/486-khyurrem-sultan-prinesla-kommercheskij-uspek-h-sovremennoj-turtsii>
7. «Вогнем і мечем». [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.myukrainci.com/book495.html>
8. «Богдан Зіновій Хмельницький». [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.kinopoisk.ru/film/414584/>

УКРАИНСКАЯ МЕНТАЛЬНОСТЬ И УКРАИНСКОЕ КИНО

Э.М. Алиев

Статья посвящена понятию украинский менталитет и его основные черты, а также делается сравнительный анализ украинских и зарубежных кинолент по поводу образа украинцев в кино. Делается анализ, что формирование национального менталитета связано с рядом исторических, социальных, геополитических, культурных и природных факторов. Было определено, что специфика украинской ментальности, как первоосновы культуры выделялось язык, национальный характер и природно-климатические условия.

Также в ходе анализа кинолент был сделан вывод, что в разные времена за разных режиссеров образ украинцев менялся, ведь образ украинцев и вообще тема украинская ментальность становится очень популярной, не только среди украинских, но и среди зарубежных режиссеров.

Украинцы как персонажи, что в голливудском, что в европейском кино, - редкие гости. Украина и сама не очень сильно старается показывать украинцев наши традиции, обычаи и нашу культуру, делая больший акцент на западные образы и сюжеты, которые

будут интересоваться в первую очередь не самих украинцев, а западную аудиторию. Однако понять какие же на самом деле украинцы, возможно лишь, приехав в Украину.

Ключевые слова: кино, образ, ментальность, украинцы.

UKRAINIAN MENTALITY AND UKRAINIAN CINEMA

E. Aliiev

The article is sanctified to the concept Ukrainian mentality and his basic lines, and also the comparative analysis of the Ukrainian and foreign films is done concerning character of Ukrainians in the cinema. The analysis that the formation of the national mentality associated with a number of historical, social, geopolitical, cultural and natural factors. It was determined that the specifics of Ukrainian mentality, as a fundamental principle of culture, distinguished language, national character and climatic conditions.

Our state is young enough and Ambon, that is why our cinema is almost known worldwide. Luckily the words "Ukraine" or "Ukrainians" in recent years, more and more often mentioned in world film industry. Also during the analysis of films was drawn conclusion, that in different times for different stage-directors character of Ukrainians changed, because the image of the Ukrainians and the general theme of Ukrainian mentality is becoming very popular, not only among the Ukrainian, but also among foreign directors.

Although that Ukrainians like characters that in Hollywood, European cinema, are rare. Ukraine and it is not very hard to show Ukrainians our traditions, customs and our culture, putting a greater emphasis on Western images and stories that will interest first of all not Ukrainians, but the western audience. However, to understand what actually the Ukrainians may have only arrived in Ukraine.

Keywords: the cinema, character, mentality, Ukrainians.